

Uit de Literatuur

Lars van den Hoek Ostende, John de Vos en Günther Brawel

Het Museum am Löwentor heeft een boekje uitgebracht waarin de Tertiaire geschiedenis van Zuidwest Duitsland uit de doeken gedaan wordt. Alhoewel het hier om een museumuitgave gaat, stelt de schrijver, Elmer Heizmann, dat hij duidelijk niet geprobeerd heeft een boekje bij de tentoonstelling te schrijven. Volgens hem is het boekje vooral als achtergrond informatie bedoeld. In deze opzet is hij goed geslaagd. Het is een makkelijk leesbaar werkje geworden, dat verlevendigd is met een groot aantal foto's waarvan een aantal in kleur.

In Zuidwestduitsland liggen een aantal zeer belangrijke vindplaatsen. Twee van de vindplaatsen die in het boekje aan de orde komen, waren in Cranium al eens voorgesteld in de rubriek 'Bijzondere vindplaatsen'. Maar naast deze twee, Messel en Oeningen, liggen in het gebied ook belangrijke vindplaatsen zoals de vulkaan Höwenegg en de krater opvulling bij Steinheim. De spleetopvullingen van de 'Schwäbischen Alb' en de vindplaatsen uit het molassebekken hebben zeer veel wetenschappelijk materiaal opgeleverd, zowel aan kleine als aan grote zoogdieren. Als in zo'n klein boekje zoveel vindplaatsen behandeld worden, is het gevaar groot dat met vervalt in saaie lijsten van soorten. Heizmann heeft dit echter zeer goed opgevangen. Iedere vindplaats heeft zijn eigen wetenswaardigheden en de tekst blijft boeien.

Wie het boekje leest krijgt alleen de indruk dat Zuidduitsland een wereldje op zich is. Hierin is duidelijk te herkennen dat het om een museumuitgave gaat. Het zou aardig zijn om wat meer te zien hoe de ontwikkelingen in het gebied samenhangen met ontwikkelingen in de rest van de wereld. Het laatste hoofdstuk, over de ontwikkeling van de zoogdieren in het gebied, probeert iets van deze samenhang te tonen. Maar hier vervalt de schrijver echter in weinig verhelderende opsommingen. Al met al heeft het Stuttgarter Museum een hele leuke uitgave geproduceerd, waarin de ontwikkeling van dit voor de paleontologie zo belangrijke gebied goed weergegeven wordt.

Lars van den Hoek Ostende

Mammoetboeken van 1993

De uitgave van boeken over mammoeten die begonnen was met de uitgave van het boek 'De mammoet; Sporen uit de ijstijd' van DICK MOL en HANS VAN ESSEN (Cranium jrg. 10, no. 1: 68-71) en 'Toetoe en de kleine mammoet' van PAUL SONDAAR (Cranium jrg. 10, no. 1: 72) en de belangstelling voor mammoeten van uit musea, ingezet door de Expositie Siberische Mammoeten te Emmeloord (Cranium, Jrg. 10, no.1: 4) eind 1992, werd in 1993 volop voortgezet.

Zo waren er de Tentoonstelling in het Museon i.s.m. WPZ, Mammoeten in Blijdorp en een tentoonstelling in Assen. De tentoonstellingen leverden soms ook boekjes. De volgende boekjes en boeken over mammoeten uit 1993 wil ik de revue laten passeren:

Bij de tentoonstelling in Emmeloord verscheen:

Siberische Mammoeten
uitgave van Museum Schokland, 15 pagina's, formaat A4. Prijs: Fl. 5.-
Bestellen telefonisch (05275-1396) of door het zenden van een Girobetaalkaart

De pagina's zijn verdeeld in drie kolommen waarin in het Nederlands, Duits en Engels wetenswaardigheden omtrent de mammoet worden verteld. Het bevat zo'n 16 foto's in zwart-wit; tekeningen zijn in rood uitgevoerd. Onderwerpen die aan de orde komen zijn: Wat is de mammoet, ijstijden, tijdgenoten van de mammoet, het uitsterven, de voorouders, de kenmerken van de mammoet, mammoet jagers, Dima de diepvries baby, de vroege vondsten, iets over Oscar, een zwaargewicht uit Siegsdorf (een mammoet die we ook tegen kwamen in de tentoonstelling in het Museon) en iets over de grindgroeve Sevsk, waar de tentoongestelde mammoeten in Emmeloord vandaan kwamen. Het stukje uitsterven spreekt mij bijzonder aan, daar als verklaring voor het uitsterven het steeds nijpender worden van voldoende ruimte en voedsel wordt gegeven.

Hoewel het boekje bij de tentoonstelling hoort, staat het opzich zelf, en geeft in heldere taal algemene en veel informatie. Het aanschaffen waard.

Bij de Tentoonstelling in Assen ' Mens en Mammoet; De mammoeten van Orvelte en de vroegste bewoning van Noord-Nederland' werd een boekje gepresenteerd met gelijkkluidende naam.

Mens en Mammoet. De mammoeten van Orvelte en de vroegste bewoning van Noord-Nederland'
Archeologische monografieën van het Drents Museum
ISSN 0925-6687 uitgave Drents Museum
62 pagina's, formaat iets kleiner dan A4 (27.5 X 22 cm)
Prijs: FL. 25
Te bestellen bij Drents Museum (tel. 05920-12741); ook in de reguliere boekhandel

Dit boek geeft specifieke informatie betreffende de opgravingen van de mammoet van Orvelte.
Het boek is verdeeld in vijf hoofdstukken waarin specialisten schrijven over de vondst.
Het verhaal van de vondst Hoofdstuk 1 'Het verhaal van een toevalstreffer' is geschreven door W.A.B. van der Sanden, hierin verhaalt hij over de vondst, de vindplaats, het onderzoek, de datering en de conservering.

Het 2e Hoofdstuk handelt over de mammoeten van Orvelte en andere dieren uit de ijstijd, geschreven door Dick Mol en Thijs van Kolschoten. Het accent van het hoofdstuk ligt op de beschrijving van de fossielen van Orvelte.

In Hoofdstuk 3 'De reconstructie van het landschap' geven een aantal auteurs aan de hand van pollen, sporen en zaden een reconstructie van de omgeving.

Hoewel er bij Orvelte geen stenen werktuigen zijn gevonden of menselijke bewerkingsporen op de botten, behandelt Hoofdstuk 4 'Jagers uit de ijstijd' de mogelijkheid dat er mensen geweest zouden kunnen zijn. In Drente zijn voldoende werktuigen gevonden om aan te tonen dat de mens er heeft rond gelopen.

In Hoofdstuk 5 wordt alles nog eens op een rijtje gezet.

Het boekje is ruim geïllustreerd met over het algemeen origineel materiaal. Foto's en tekeningen zijn in kleur of zwartwit,

Dick Mol is niet alleen een groot promotor van de mammoet in Nederland, maar zijn promotie activiteiten strekken zich uit tot in Amerika. In dit werelddeel is een zeer fraaie uitgave verschenen van de hand van Dick Mol, Larry D. Agenbroad and Jim I Mead. Het heeft als titel 'Mammoths'

DICK MOL, LARRY D. AGENBROAD and JIM I MEAD (1993): The Mammoth Site of Hot Springs taal: Engels, 16 pagina's, formaat: groter dan A4 (34 X 24.5 cm). Prijs: Fl. 14.50 (exclusief verzend kosten). Te verkrijgen: Cosmos Antiquarian Books, tel. (05750-19729).

Het zeer fraai uitgevoerde boekje geeft, zoals het boekje 'Siberische Mammoeten' in een zevental hoofdstukjes algemene informatie betreffende mammoeten. De figuren, foto's en platen zijn zowel in zwartwit als in kleur. Het begint met 'De geschiedenis van het mammoet onderzoek', gevolgd door 'wat zijn mammoeten'. Vooral voor Noord Amerika is het belangrijk aan te geven waar de mammoeten vandaan komen. Origineel is het hoofdstukje 'Wat eten mammoeten'. Uitgaande wat recente olifanten eten, wordt aan de hand van maaginhoud van dieren uit de Permafrost en mammoetmest uit de Bechan Cave het dieet van de mammoet gereconstrueerd. De mammoeten van de Noordelijke hemisfeer worden behandeld, en Dick Mol zou Dick Mol niet zijn als hij geen aandacht besteedde aan de fossielen opgevestigd uit de Noordzee. In dit hoofdstukje vind ik twee afbeeldingen van de Sevsik olifanten, die ik in het boekje van Schokland miste. Na de behandeling van de olifanten van de Nieuwe Wereld volgt nog een hoofdstukje betreffende de relatie Mammoeten en jagers.

Lag bij de drie bovengenoemde boeken het accent op de tekst in het boek van Rien Poortvliet ligt het accent op de platen.

Aanloop. RIEN POORTVLIET

uitgeverij: Kok-Kampen, ISBN 90 242 6937 7; Nugi 410/823; 224 pagina's, Formaat: 26 x 30 cm, Prijs: Fl. 69.95

De kunstschilder/tekenaar/natuurlijkheidsjager Rien Poortvliet zittend op zijn hoogzit, te wachten tot er 'Aanloop' (wild dat in de buurt te zien is) is, fantaseert op de momenten dat er geen aanloop is 'Aanloop'. Aan de hand van 224 platen (aquarellen/tekeningen schilderijen) neemt hij ons mee van de huidige tijd via de Middeleeuwen, het Mesolithicum, naar het Pleistoceen. Op de platen wordt, slechts met één of twee met de hand geschreven zinnen, informatie gegeven. Poortvliet heeft zich goed in de materie verdiept. Hij besteedt ook aandacht aan de jacht en jacht methodes in vroegere tijden. Zo laat Poortvliet ons in een tiental platen zien hoe er jacht gemaakt werd op de wolven in het begin van de vorige eeuw. Met honden werd er gejaagd op wilde zwijnen. In de 15e eeuw was er de valkenjacht. Maar ook de jacht en de daarbij gebruikte voorwerpen in het mesolithicum worden verbeeld.

In gedachten gaat Poortvliet terug in de tijd, zich afvragend welke dieren zijn grootvader, overgrootvader etc. gezien zou hebben.

Uitgaande van dieren die hij heden nog ziet, eenden, fazanten, konijnen, (pas in de 13e eeuw hier uitgezet), houtduiven en fazanten (hier sinds de Romeinen), marters, vossen, reeën, wilde zwijnen, damherten (hier onlangs nog uit zijn gezet), edelherten, haviken, dassen, komt hij bij de korhoenders, die langzaam uit het landschap verdwijnen. 20 jaar geleden waren ze er nog, de laatste otter werd in 1988 doodgereden terwijl in de achttiende eeuw er nog bevers waren. Langzaam maar zeker teruggaand in de tijd ontmoeten we de oeros, de wisent, de lynx, de eland, de beer, wilde paarden, het rendier, het reuzenhert en komen zo in het Pleistoceen terecht. Hier worden de saiga antilope, muskus os, wolharige neushoorn, grotten hyena, grotten leeuw en de mammoet afgebeeld.

Aan de wolharige mammoet zijn maar liefst 34 platen gewijd.

Wat mij betreft zijn de reconstructies van de Pleistoceene dieren de beste die ik ken.

Voor iedereen die zich met het Pleistoceen bezighoudt een must.

Mammoeten in Nederland. Uitgave van Museon en Rotterdam Zoo, 39 pagina's, Formaat: 21 x 21.5 cm, Prijs: Fl. 2.50

Dit boekje is uitgegeven ter gelegenheid van de tentoonstellingen "Mammoetland" en "Eén miljoen jaar Nederland". Het is een educatief boekje waarin wetenswaardigheden over de mammoet wordt verteld, zoals: mammoeten in Siberië enNoordzee; Over reuzen, draken en aardmollen; jagen op de Mammoet. Verder informatie over Ijstijden, ontstaan Ijstijden, fossilisatie

en uitsterven. Aan de hand van werkbladen kunnen allerlei opdrachten uitgevoerd worden, een spelletje, dat je kunt maken door plaatjes uit te knippen, reconstructions van de omgeving die je zelf af kunt maken. Alles is fraai geïllustreerd in kleur in zwart/wit. Zeer leuk boekje zowel voor volwassenen als voor kinderen.

Na een overzicht over de mammoetboeken, mag ik wel stellen dat 1993 een "mammoet" jaar was.

John de Vos

HANS DIETRICH KAHLKE, Die Eiszeit, 3. überarb. Auflage 1994, 192 Seiten, 84 Farbfotos, 33 SW-Fotos, 73 farbige Zeichnungen und Karten, 22 x 24 cm, Leinen mit Schutzumschlag. DM 68,- öS 531,- sFr 69,- ISBN 3-332-00510-3. Erscheint im April.

Alles über die Eiszeit

Das große Thema der Eiszeit allgemeinverständlich dargestellt zu haben, ist das herausragende Verdienst des Autors. Systematisch aufgebaut, logisch abgehandelt und durch farbige Graphiken und Fotos wirksam unterstützt, hat er für den Laien einen Überblick über die Geschichte der Eiszeitforschung, den heutigen Wissensstand der Eiszeitenabläufe und die Folgen des Eiszeitsphänomens für unsere und der Erde Zukunft geschaffen, der seinesgleichen sucht. Hauptaugenmerk liegt dabei auf dem Quartär, der letzten Eiszeit, mit deren Auswirkungen wir noch heute konfrontiert sind. Im Quartär begann auch die Geschichte der Menschheit, deren Anfängen die letzten Kapitel gewidmet sind.

Aus dem Inhalt:

Alles zur Eiszeit - eine Totale von der Geschichte der Eiszeitforschung an mit ihren namhaftesten Vertretern und den Gründen für die Entstehung von Eiszeiten bis zur wirtschaftlichen Bedeutung der eiszeitlichen Ablagerungen. Dazwischen die Hypothesen über den Einfluß der Kontinentwanderungen oder Sonnenstrahlungsänderungen, die vorquartären Eiszeiten, der konkrete Vorgang der Erdvereisung, die Tier- und Pflanzenwelt in den verschiedenen Erdteilen während der Eiszeit und schließlich der Mensch, seine Entstehung, seine frühen Kulturen, seine Ausbreitung. Mit Chronostratigraphie des Quartärs über die ganze Welt am Buchende!

Der Autor: Prof. Dr. Dr. Hans-Dietrich Kahlke (emer.) war langjähriger Direktor des Quartärpaläontologischen Instituts in Weimar, des einzigen seiner Art in Deutschland. Autor vieler Fachpublikationen.

Günther Brawel